

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

You have Downloaded, yet Another Great
Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI YA 12

TSHIVEND_ǀA LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI L_ǀA VHUVHILI (P2)

LARA 2021

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: Awara 2¹/₂

Bammbiri ǀlǀ lǀ na masiatǀari a 20.

PFESESANI

1. Vhalani siatari heli nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni SONGO lingedza u vhalala bammbiri lothe. Tolani Thebulu ya Zwi re Ngomu kha siatari li tevhelaho ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda riwaha uno. Vhalani mbudziso idzo ni koneha u nanga dzine na tama u fhindula.
3. Bammbiri heli lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A: Nganea (35)
KHETHEKANYO YA B: Dirama (35)
KHETHEKANYO YA C: Nganeapfufhi (35)
KHETHEKANYO YA D: Vhurendi (35)
4. Fhindulani MBUDZISO MBILI dzo fhelela u bva kha khethekanyo MBILI DZINWE na DZINWE.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA
Fhindulani mbudziso MBILI kha nganea ye na guda.

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI
Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.
5. Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.
6. Tevhedzani ndaela dzo riwalwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.
7. Nomborani phindulo dzanu kokotolo sa zwe mbudziso dza nomboriswa zwone kha bammbiri la mbudziso.
8. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 75 kha KHETHEKANYO INWE na INWE.
9. Riwalani nga vhudele nahone zwi no vhone.

ZWI RE NGOMU

Siatari ili li do thusa vhalingiwa kha u nanga mbudziso dzine vha todou dzi fhindula vha songo vhuya vha vhala bammбири lothe.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganea ye na guda.

NOMBORO YA MBUDZISO	MARAGA	SIATARI
1. <i>U tshila ndi u vhona</i>	18	5
2. <i>U tshila ndi u vhona</i>	17	6
3. <i>Ho dina one</i>	17	8
4. <i>Ho dina one</i>	18	9

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha dirama ye na guda.

5. <i>Findinkodo</i>	18	11
6. <i>Findinkodo</i>	17	13

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha nganeapfufhi dze na newa.

7. 'Ndi a putedza ha itea dembe'	18	15
8. 'Ai! Ndi mini?'	17	16

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha zwirendo zwe na newa.

9. 'Thingothendeleki'	18	18
10. 'Muungeledzi'	17	19

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Itani luswayo kha khethekanyo dze na fhindula dzone.

KHETHEKANYO	MBUDZISO	MBUDZISO DZI TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO ✓
A: Nganea	1–4	2	
B: Dirama	5–6	2	
C: Nganeapfufhi	7–8	2	
D: Vhurendi	9–10	2	
PFESESANI: Ivhani na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI fhedzi.			

KHETHEKANYO YA A: NGANEA**MBUDZISO 1: *U TSHILA NDI U VHONA* – RN MADADZHE**

Fhindulani mbudzo DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudzo dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudzo.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Nga ngomu vhuongeloni uvhu, kha dziwe dza ofisi, hu wanala dokotela Mpho. Mpho u khou endela u tola mabambiri awe ane a amba nga ha malwadze o fhambanaho. Zwauri u dokotela, a zwi vhuyi zwa hanga. U vhone o ambara ludzhasi lutshena lune madokotela manzhi lifhasini vha anzela u lu ambara. Tshiwe tshifhinga u nga wana Mpho o litsha u vhalala mabambiri aya, wa wana o 5
sedza ntha, zwi dubaho mulomoni hu si na zwiwe arali vhu si vhutsi. Hu hone vhutshilo kha vhaive li la maladze. Zwezwi e kha tshiimo itshi, ndi hune a anzela u vha a tshi khou humbula: 'Ngoho vhutshilo vhu khou ndifhela. Ndi fano a hu na tshine nda lila. Ndu yo nakaho ndo fha ngeno musadzi wa thase ndo mala. Ndi tshi tshimbila, zwinoni zwi tou ita na u lidza miludzi ngeno vhatu vha tshi wa nga 10
magona. Hone, tshine tsha khou ita zwauri namusi ndi pfe ndi sa diphini, ndi uri musadzi wanga ndi vho mu vhona sa khaladzi. Ndi vho mu vhona sa khaladzi nga nthani ha Maria. Muongi uyu a no pfi Maria o dinakela vha hashu. Ngavhe ndo vha ndi sa athu u vhang, ndo vha ndi tshi do diposa khae, naho e na muthannga wawe. Ndi zwa vhukuma, thavhanyedza i la mbudzi, tsalela i la kholomo. Ndi fanela u 15
vhamba maano a u wana hoyu Maria, huufha na ene a tshi nga u ya ntakalela!'

- 1.1 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo aya. (1)
- 1.2 Mafhungo e na vhalala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)
- 1.3 Tshipida tshe na vhalala tshi bvukulula Mpho sa muthude? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 1.4 Ndi ngani Mpho o diwana e afho sibadela? (2)
- 1.5 Muaneva mulutanyi buguni iyi ndi nnyi? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)

1.6 Nangani phindulo yo teaho.

Mufumakadzi wa Mpho ane a khou ri ndi t̃hase ndi ...

A Dugudzha.

B Aifheli.

C Maria.

D Phophi.

(1)

1.7 Vhudipfi ha Mpho mafhungoni aya ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yañu.

(2)

1.8 Talutshedzani zwo bvelelaho mathakeni a bugu iyi.

(2)

1.9 Ndi zwifhio zwine muñwali wa bugu iyi a khou tama ri tshi guda malugana na vhudifari ha Mpho?

(2)

1.10 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa muñwali a tshi ri 'U tshila ndi u vhona' no sedza nganea iyi? Tikedzani phindulo yañu.

(3)

[18]

NA

MBUDZISO 2: U TSHILA NDI U VHONA – RN MADADZHE

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yañu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Zwauri Dugudzha a nga vha e ngafhi izwovho ha zwi ñivhi vhunga vho lwa mulovha vha tshi lwela tshelede. Fhedzi, o pfa Dugudzha a tshi amba la u shavhela doroboni. Zwezwi Dzwaini a tshi amba la u lwela tshelede, Vho Maano na Aifheli vho mbo ñi ñelwa nga muhumbulo wa uri muthu we a vha rwela lutingo mapholisani a tshi ambulula Dzwaini, a hu na muñwe arali e si Dugudzha. Dza mbo ñi vha dzo bva 5
goloi dza ya dza thivha magondo mahulwane othe a la Vuvha na kha mashango a masakha naño. Mapholisa vho thusea nge vha vha vhe na tshinepe tsha Dugudzha tshe vha fhiwa tshone nga Dzwaini.

'Ndi amba vhosedzheni.' Muambi ndi Aifheli.

'Nndaa! Mulandu ndi mini?'

10

Ndi kale nga maanda ri tshi khou imisa goloi hafha badani, fhedzi u swika zwino, a ri athu na u wana uyo muthu ane a pfi Dugudzha. Thañwe ro sokou thivha hafha badani ngeno hu uri muthu uyo hu kale o shavha.

'Vhunga ri si na vhuñanzi ha uri o shavha kana ho ngo shavha, ndi khwiñe ri tshi sokou lindela. Arali ra sa mu wana nga u thivha hashu bada, a zwo ngo khakhea. Zwi 15
nga ña zwa khakhea arali ro no tuwa, ra pfa hu tshi pfi o fhira nga heneffa.'

- 2.1 Kha mafhungo a re afho n̄tha ndi nnyi o potaho muniwe mapholisani? (1)
- 2.2 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Mashudu na Maria? (2)
- 2.3 Mafhungo a re afho n̄tha a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 2.4 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri Vho Maano na Aifheli vha khou ita mushumo wavho? (2)
- 2.5 Masiandaitwa e a vha hone kha Mpho nge a ita tshikwekwe tsha u renga Dzwaini na Dugudzha ndi afhio? (2)
- 2.6 Ndi khudano ya lushaka lufhio yo bvelelaho vhukati ha Dzwaini na Dugudzha musi vho no vhulaha Mashudu? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 2.7 Thasululo ndi tshipida tshine nyito ya wa hone. Ri talutshedzeni zwo iteaho kha nganea iyi. (2)
- 2.8 No ditika nga mafhungo a bugu iyi ndi zwifhio zwi no tana Mpho sa muthu a sa thonifhi mushumo wawe? (2)
- 2.9 Inwi ni vhona kutshilele kwa Mpho wa dokotela ku tshi tangedzea kha tshitshavha? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- [17]

MBUDZISO 3: HO DINA ONE – S Mbedzi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganea ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yaṅu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA C

Minwaha ya ḁi salana murahu Ngeletshedzo e madakaloni o yaho nga u fhambana. Na ifa na lone ḁa vha ḁi tshi khou fhambana nae nga zwituku nga zwituku. Kha othe mabindu e mukalaha vha a sia vuvhili hao, zwithu zwa thoma u thenga-thenga nga zwituku. Naho mukegulu vho kaidza na u sundela kule na mabindu, Ngeletshedzo o vha a tshi vho tou ita zwithu nga swili. Tshelede ye vha vha vha tshi vha vho i 5
shuma vha khakha vha mu ruma uri a ye a i vhulunge, yo vha i tshi mbo iswa madikitani. Vhukuma mutḁannga a shanduka dzuvha vhune vhuḁhweḁhe ha sa tambele kule naḁo. Dza nga vha dzi ṅotshi dzi dzula dzo ḁi momela. Izwi zwa ita uri Ngeletshedzo a shanduke khosi i si na shango.

'Ngeli we, tshiḁa tshifhinga tsha uri ndi yo dalela vhabebi vhangḁa tsho swika. Ni a 10
ḁivha ndi ḁo ni tṁvha nṁe.' Veronica u ralo o edela kha khana ya Ngeletshedzo a tshi khou ralo u endela u mu vhangḁa tshandḁa.

'U a ḁivha Vero ndi ḁo sala ndo tou tṁtṁ sa tshiivha maḁuvha othe ane a ḁo vha e siho. Hu ḁi tou vha uri o vhidzwa nga vhabebi vhawe, ḁrali hu si hezwo ndo vha ndisa ḁo pfesesa.' 15

- 3.1 Kha mafhungo a re afho ṅḁa ndi nnyi we a kaidziwa nga mukegulu? (1)
- 3.2 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Osbon na Musuku? (2)
- 3.3 Mafhungo a re afho ṅḁa a wela kha tshipida tshifhio tsha puloto? (2)
- 3.4 Ndi zwifhio zwi no sumbedza uri Ngeletshedzo u a funa Veronica? (2)
- 3.5 Masiandaitwa e a vha hone kha Ngeletshedzo nga u fhulufhela Veronica kha zwa u renga goloi ndi afhio? (2)
- 3.6 Ndi khudano ya lushaka lufhio yo bvelelaho vhukati ha Ngeletshedzo na Vho Olga? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 3.7 Muhumbulo muhulwane wa nganea iyi ndi ufhio? (2)

- 3.8 No ḍitika nga mafhungo a bugu iyi ndi zwifhio zwi si zwavhuḁi zwe Ngeletshedzo a ita zwi no kwama mushumo wa mabindu? (2)
- 3.9 Inwi ni vhona kutshilele kwa Ngeletshedzo ku tshi ṭanganedzea kha tshitshavha? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- [17]

NA

MBUDZISO 4: *HO DINA ONE* – S Mbedzi

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha nganea ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yaṇu vhu ḁo langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA D

'Ngamula kha i vuwe i ise goloi kha makhanikhe wanga, Ro mbo ḁi thula kholomo nga hangei mabulasini ri tshi khou vhuya.' Ndi Zakes we a ralo.

'Ho luga muhulwane wanga.' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou livha hu re na sambelo uri a yo u ṭamba. O ri u fhedza a mbo livha kha Zakes.

'Phasela iḁa khei ngamula yanga.' U khou ralo Zakes a tshi khou ṇetshedza 5 Ngeletshedzo tshigidi tsha .38 tsho putelwaho.

Ngeletshedzo o ri u tshi ṭanganedza a tshi putulula fhaḁa. U fhedza a tshi vhaṇa a dovha a tshi khou setshelela. A tshi vhea kha khundu a tshimbila a tshi khou ṭongelela. U fhedza a ima a pinika milenzhe.

'Zwa zwino a thi tsha vhudzwa maloto nga vhatukana. U tou ṇwee-ṇwee ndi khou 10 longa mutobvu ṇamani.' U khou ralo Ngeletshedzo a tshi khou kodedza na nga zwanda.

'Hafha ndo ṇwala ṇḁila ine ngamula ya ḁo i shumisa u swika kha makhanikhe. Khetshi tshibammbiri.' U khou ralo Bra Zakes a tshi khou ṇetshedza Ngeletshedzo tshibammbiri. 15

Ngeletshedzo o mbo ḁi dzhena kha Kia Rio a vha o ya. A tshi swika hune ha vha na ndunduma vhukati ha bada a tshi fhira a pfa hu tshi nga hu na zwithu buthuni. Ene a ḁi bvela phanda na u reila. ḁuvha ḁo sala ḁi tshi balangana Ngeletshedzo o no fhungudza lwendo vhukuma.

- 4.1 Bulani fhethuvhupo ha mafhungo aya. (1)
- 4.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (1)

- 4.3 Tshipida tshe na vhala tshi bvukulula Bra Zakes sa muthude? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.4 Ndi ngani Ngeletshedzo o diwana e Gauteng? (2)
- 4.5 Tsho lutanyaho Ngeletshedzo na Veronica ndi mini? (2)
- 4.6 Nangani phindulo yo teaho.
- Nwana wa mmame wa Veronica ndi ...
- A Sibongile.
B Ruth.
C Bongi.
D Ntombi. (1)
- 4.7 Vhudipfi ha Ngeletshedzo mafhungoni aya ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 4.8 Ri vhudzeni zwiwo zwo bvelelaho mathakheni a bugu iyi. (2)
- 4.9 Ndi zwifhio zwine munwali wa bugu iyi a khou tama ri tshi guda nga vhutshilo ha Ngeletshedzo malugana na u sa funzea? (2)
- 4.10 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa munwali a tshi ri: *Ho dina one* no sedza vhutshilo ha Ngeletshedzo? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[18]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**MBUDZISO 5: *FINDINKODO* – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha dirama ye na guda.

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA E

MUTHUMUKHULU:	Ri do tou vouta-ha. Vhane vha ri dimokirasi zwanda ntha. (Ha vhonala zwanda nga vhunzhi.) Vhane vha ri dimokirasi a si yone, zwanda ntha. (Ha vhonala zwanda zwi si gathi.) Ahaa, zwi tou vha khagala uri vhatu vha nanga dimokirasi. Zwino-ha, ri khou pfana kha ndayotewa ntswa. Muvhuso u daho u do vha na thoho nthihi ine ya vha na muphuresidenthe, na muthusaphuresidenthe muthihi fhedzi.	5
DE WIT:	Hezwi a si zwone, ndi vhufhura ha vhukwila. Malan, Dries, Coetzee, kha ri bve. (Hu vhonala vhanna vha lihora la Lushaka vha tshi bva.)	10
MUTHUMUKHULU:	Rine ri ya phanda na u fhatu lushaka lwa shango lashu. Naa kani hu na muniwe ane a tama u vha tsaleli kha bono lashu?	
VHOTHE:	A hu na tsaleli.	15
MUTHUMUKHULU:	Malofha a vhana vhashu, malofha a khaladzi, vharathu na vhakomana, ho ngo fhalalela lifhedzi. Ndi 'One man one vote', a hu tshee na liniwe. Ndi yone dimokirasi heyo.	
VHOTHE:	Ee, wo bula muphuresidenthe washu.	
MUTHUMUKHULU:	Vhatu vha vho bvaho a vha ntshuwisi. Nahone vho ita zwone vha bva ngauri vho vha vhe kha u ri piringedza ngauri bono lashu a si bono lavho. Vho kambwa nga mutoli wa 'apartheid', a vha vhoni zwa phanda, vha humbula murahu.	20
VHOTHE;	Iina! Iina!	25
MUTHUMUKHULU:	Phambili ne RDP phambili!	
VHOTHE:	Phambili!	
SKOSANA:	Viva Muthumukhulu viva!	
VHOTHE:	Viva!	

MUTHUMUKHULU: Aiwa, nndwa yashu zwino ndi ya u fhungudza vhugevhenga na u lusa u sika mishumo kha vhadzulapo. Ndayotewa ya shango lashu yo fhela. Ndi lone ifa la vhana vha vhana vhashu. Ndaa! (*Ha pfala nyimbo kati ha mihuvho.*)
(Vha a bva.) 30

- 5.1 Ndi ndila ifhio yo shumiswaho nga vharangaphanda vha mahoro u vhona vha takalelaho dimokirasi? (1)
- 5.2 Muthumukhulu ndi wa lihora lifhio? (1)
- 5.3 Khudano kha mafhungo aya i khou vhangwa nga mini? (2)
- 5.4 Vhuimo ha Muthumukhulu kha lihora ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 5.5 Ndi vhafhio vhane vha khou pikisana na Muthumukhulu buguni iyi? (2)
- 5.6 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo nekedzwaho.
- Mafhungo a muvhuso a rerwa ...
- A tshikoloni.
B dzhele.
C phalamenndeni.
D kerekeni. (1)
- 5.7 Ndi afhio mafhungo a bveledzaho thasululo kha dirama iyi? (2)
- 5.8 Lihoro la Madimokirati li fhambana hani na lihora la Lushaka? (2)
- 5.9 Ni a tendelana naa na muhumbulo wa uri malofha a vharema ho ngo fhalalela lifhedzi? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 5.10 Inwi ni vhona u dzhiwa ha muvhuso nga Madimokirati zwi na mbuelo? Tikedzani muhumbulo waṇu. (3)
- [18]

NA

MBUDZISO 6: FINDINKODO – TT Mudau

Vhalani mafhungo a tevhelaho a bvaho kha dirama ye na guda uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswa. Vhulapfu ha phindulo yanu vhu do langwa nga tshivhalo tsha maraga dzo avhelwaho kha yeneyo mbudziso.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

DUMA:	Haho lifhasi lothe, vhukuma haho. Kha vhane vha vhusa shango lino la Afrika, ane a nga Muthumukhulu ha tsha do vha hone. Muthumukhulu, munna wa mbilu ndapfu. A no dzulela u kanda mupfa a tshi u vhona. Munna wa lufuno, munna a sa neti. (A fhumula)	5
	Nne nne Duma ndi nga si fane nae. (Hu pfala u omba-omba)	
	Ndi nnyi?	
IPFI:	Ndi nne Skosana, minista wa ...	
DUMA:	Dzhenal (Hu dzhenal Skosana)	10
SKOSANA:	(A tshi khada Duma) Lo kovhela.	
DUMA:	Lo kovhela zwavhudi.	
SKOSANA:	Ndi khou bva u vhone na murangaphanda wa dzangano la vhashumi.	15
DUMA:	(O bvisa mato) Ii, u ri mini?	
SKOSANA:	(A tshe o ima) Ndi dzule?	
DUMA:	Tsho, dzula zwau. (Skosana u a dzula)	
SKOSANA:	Houla munna u vhona nga maforokiki sa nne. Ngoho zwe a amba ndo dolana nazwo , hafhu nne na ene ri a fana.	20
DUMA:	Ii, u ri mini?	
SKOSANA:	Thaidzo ndi nthihi.	
DUMA:	Bulai mungana.	
SKOSANA:	(No tshifhinganyana) Thaidzo ndi nakudze.	25
DUMA:	Bula nga dzina.	
SKOSANA:	Thaidzo ndi Phuresidenthe washu- o lugesal, nahone o luga u fhirisa u luga. U a vhona, lifhasi lino a li todi vhathu vha no nga Vho-Jesu. Wa mbilu ya vhulenda, tshawe a hu na arali hu si u itwa futhibola ine ya rahelwa vhukovhela ya dovha ya vhuya vhubvaduva. Wo no vhuya wa vha vhona vhalal vanna vha basikethebola vha Amerika?	30

6.1 Vhaambi vha mafhungo aya vha wela kha lihora lifhio? (1)

6.2 Mafhungo e na vhalal a khou bvelela kha tshifhinga tshifhio? (2)

- 6.3 Khudano vhukati ha Duma na Skosana i khou vhangwa nga mini? (2)
- 6.4 Muthumukhulu o olwa sa muanewa wa mvumbo? Tikedzani. (2)
- 6.5 Lifurase lo swifhadzwaho li bvisela khagala zwifhio vhukati ha Skosana na murangaphanda wa vhashumi? (2)
- 6.6 Vhudipfi ha vharema musi vhatshena vha tshi bva kha muvhuso wa mbuelano ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 6.7 Masiandaitwa e a bvelela kha Skosana nga u sa tevhedza ndaela ya lihora ndi afhio? (2)
- 6.8 Ndi zwivhuya zwifhio zwi no bveledzwa nga u dala ha mahoro phalamenndeni? (2)
- 6.9 Ni vhona u dzhenelela ha vhaswa kha polotiki ya shango zwi zwa ndeme? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- [17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya****MBUDZISO 7: 'NDI A PUTEDZA HA ITEA DEMBE' – NA Milubi**

Fhindulani mbudzo DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha nganeapfufhi ye na guda.

TSHIBVELEDZWA TSHA G

U bva afho vha humbela muṱwe munna wa thekhisi uri a vha ise hayani. Vha tshi swika vha vala muṱango vha ya vha dzula kamarani ya vhuawelo. Vhe heneḱha ndi hezwi vha tshi vhona mufumakadzi wavho a tshi khou diṱwa nga goḱoi. Vha vhona mufumakadzi wavho a tshi khou mamana na muṱwe muḱume, Narina a fara mulume uyo nga ndila ye a vha a sa athu vhuya a vha fara ngayo na duvha na liṱihi. Vha pfa 5 Narina a tshi vhudza uḱa mulume a tshi ri: 'Afha o no tou vha mafhungo a u dzulela yone gurozari, ya nga vha mbilu a i tsheeho fhano, yo tuwa na vhone nahone i dzula i na vhone.' Vho Gideon Dimbalala vha lingedza u sedzesa uri munna uyu ndi nnyi, fhedzi vha balelwa ngauri goḱoi ya hone yo vha yo swifhadzwa mafasiṱere. Vha 10 vhona Narina a tshi sala o ṱalela goḱoi ngeno yone i tshi khou dubisa buse i tshi ya nalo ḱa muendeulu.

Zwenezwo vha pfa khii i tshi khou dzheniswa vothini. Vha pfa voṱi ḱi tshi khou vuliwa. Mitsindo vha tou i pfa zwavhuḱivhuḱi uri i khou ḱa ngeno hune vha vha hone, Narina a mbo dzhena rumuni a sa vhuṱi a humbula nani. Zwenezwo a tshi tou khithi maṱo e vhona. Khathihi fhedzi e tshenutshenu. 15

'Nisongo tshuwa. Ndi nṱe Gideon Dimbalala. Ni khou vhona nṱe wa vhukuma. **A ni khou vhona tshipuku.** Mmbudzeni uri ndi nnyi houḱa we na vha ni nae.'

- 7.1 Ndi vhushakade vhu re hone vhukati ha Vho Gideon Dimbalala na Vho Narina? (2)
- 7.2 Mafhungo e na vhala a khou bvelela nga tshifhinga tshifhio? (2)
- 7.3 Bulani tshivhangi tsha khudano vhukati ha Vho Gideon Dimbalala na Vho Narina. Tikedzani phindulo yaṱu. (2)
- 7.4 Ṭalutshedzani lifurase ḱo swifhadzwaho no ḱi livhanya na zwo bvelelaho kha nganeapfufhi iyi. (2)
- 7.5 U ya nga mafhungo e na vhala, Narina o olwa sa mubvumbedzwaḱe? Tikedzani phindulo yaṱu. (2)

- 7.6 Ndivho ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? (2)
- 7.7 Sumbedzani zwine Nora na Vho Narina vha fana ngazwo. (2)
- 7.8 Ni vhona thoho ya nganeapfufhi iyi yo tea? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 7.9 Arali no vha ni na mufumakadzi a no nga Vho Narina no vha ni tshi do ita mini nga zwiito zwawe zwo bvaho? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- [18]

NA

MBUDZISO 8: 'AI! NDI MINI?' – LL Mafenya

TSHIBVELEDZWA TSHA H

Nga itshi tshifhinga Vho Mathada vho vha vha tshi khou kumedza. Avhaathu a sedza Vho Mathada hafhu, a tshi vhona dzi tshi khou lela a vho vhudza hoyu Mangalani uri ene u khou pfa a si khou takala hezwi a tshi khou amba na Sofi. A tshi isa phanda a vho amba na nga tshikhuwa a ri 'I am becoming jeaolos'.

Mangalani u pfa izwo a tou funa zwone. A vho thoma u isa tshanda tshawe kha 5 tshirumbi tsha Avhaathu. Tshikete tsha Avhaathu tsho vha tshi na piliti, tsho vulea nga hafha phanda. Vha no zwidivha vha ri ndi tshikete tsha 'vula'. Tsho vha tsho vulea lune zwirumbi zwa hoyu Avhaathu wa wana zwo sala nda.

Tshanda tsha Mangalani tsho ri tshi tshi khou di ya tshi tshi ya. Avhaathu a vho 10 vhonala a tshi vho sokou poidza maṱo. Muṱwe nga fhaḷa a pfala a tshi tou ambela fhasi a tshi ri: 'Vhafunzi ndi vha mulovha, vha namusi ndi matarelwa.'

Kale hu si lini, Mangalani a vhonala a tshi khou hevhedzana na Avhaathu. Zwenezwo Avhaathu taku! Nga murahu Mangalani na ene taku! Vho Salani vha sala vho fara thaha.

Vho Mathada vha tshi ri papara vha wana Avhaathu haho. Vha livhalivha vha tshi 15 khou nolidza maṱo.

- 8.1 Mafhungoni aya ndi nnyi we a vha a tshi khou kumedza? (1)
- 8.2 Bulani muanewa dendele na thaidzo yawe kha ngaeapfufhi iyi. (2)
- 8.3 Mafhungo e na vhala a tana tshipida tshifhio tsha puloto? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

- 8.4 Muṭodo muthihi muhulwane wa nganeapfufhi iyi wo bveledzwa nga ndila yone naa? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.5 Nangani phindulo yo teaho kha mutevhe wo ṅekedzwaho.
Fhethu he Avhaathu a wanetshedzwa e na Mangalani ndi ...
- A Muḍini wa Mangalani.
B Muḍini wa Narina.
C Thoilethe.
D Kerekēni. (1)
- 8.6 Thero ya nganeapfufhi iyi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.7 Sumbedzani mvumbo ya Avhaathu no sedza vhuḍifari hawe. (2)
- 8.8 Maṭhakhēni a nganeapfufhi iyi o bveledzwa zwavhuḍi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
- 8.9 Inwi ni vhona muṇwali o zwi kona naa u fusha ṭhoḍea ya nganeapfufhi ya u sia muyani? Tikedzani phindulo yaṅu. (3)
[17]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI***SHOTHODZO* – TN Pholi na TK Mkansi**

Kha iyi khethekanyo, mbudziso dzi bva kha zwirendo zwi tevhelaho:

- 'THINGOTHENDELEKI' – TN Pholi
- 'MUUNGELEDZI' – TN Pholi

Fhindulani mbudziso DZOTHE kha idzo dzi re afho fhasi dzo disendekaho kha zwirendo zwe na guda.

MBUDZISO 9

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

THINGOTHENDELEKI – TN Pholi

1	Ndi vhangana we wa vha leludzela vha takala?
2	Ndi hungana he wa hu leludzela ra pembela?
3	U fhata hafha, wa thutha hafho.
4	U tavhanya sa lupenyo vhail!
5	Tshilengo a si tshau,
6	Tshikolo ndo kundiswa nga iwe,
7	Mushumoni ndo thatiswa nga iwe,
8	Mbingano yanga yo pfuvhiswa nga iwe,
9	Thingothendeleki, iwe mutendeleki.
10	Mitodzi yanga namusi khe,
11	A u sedzi, u dzula wo fulela,
12	U khou di thutha ha thuthea,
13	U khou di fhata, ha fhate,
14	Thingothendeleki vhabebi vhau vha ngafhi?
15	Mmbudze, ndi vha vhudze vha tevhelaho niwana wavho.

- 9.1 Topolani ipfi li ambaho thingokhwalwa kha tshirendo itshi. (1)
- 9.2 Thingothendeleki dzi leludza kha sia lifhio? (1)
- 9.3 Ro sedza tshirendo itshi, thingothendeleki dzi na vhuvhi. Nani vhuraru. (3)
- 9.4 Hu na figara ya muambo yo shumiswaho kha vese 4. Inwi bulani dzina layo. (1)
- 9.5 Kha tshirendo itshi vhabebi vha thingothendeleki hu khou ambiwa vhonei kha tshitanza tsha vhuraru? (2)

- 9.6 Nwalani tshikimu tsha raimi tsha tshitanza tsha u thoma. (2)
- 9.7 Ndivho ya murendi kha tshirendo itshi ndi ifhio? (2)
- 9.8 Vhupfi ha murendi kha tshirendo itshi ndi vhufhio? Tikedzani phindulo yau. (2)
- 9.9 Vese 10 kha tshirendo itshi i bvisela zwifhio khagala? (2)
- 9.10 Inwi ni vhona thingothendeleki dzi tshi pwasha midi naa? Tikedzani phindulo yau. (2)
- [18]

NA

MBUDZISO 10

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

MUUNGELEDZI – TN Pholi

- 1 Thoho yanga yo oma,
- 2 Thi pfi ndi tshi da ndi a ungeledza,
- 3 Ndo fara la gunda mbava gwekwe,
- 4 Mukuloni hosho!
- 5 Zwa ya na vhusula.
- 6 Ndo ni vhona ni tshi femeleka,
- 7 Ndo ni pfa ni tshi raha-raha,
- 8 Na muiedza milomo no farana,
- 9 Nga mbilu nde ndo fasha,
- 10 Ndi dwadzemboho, thi konwi nga dzilafho.
- 11 Ndi bumudzekanya zwikalaha thoho dzo tshena,
- 12 Ndi maphekanya zwi kegulu migo zwo fara,
- 13 Thivhilaedzwi nga u hula ha phanda thohoni,
- 14 Ndi muungeledzi ndi da nga mapitoni.
- 15 Vhaswa thi rabeledzi vhuswa havho,
- 16 Ndi fara nda vhu so tekanya nda lata,
- 17 Vhaswa vha shanduka vhakalaha nga husili,
- 18 Thoho yanga yo oma, ndi liviavhathu.

19	Thi shushedzwi nga lupfuno lwanu,
20	Vhuimo hanu a si guru kha nne,
21	Ndi ni tshipectedza matu a rondolowa,
22	Lupfumo na vhuimo zwa sala.
23	Ndi ofha na u ofhesa muthu a pfaho,
24	A ditsireledzaho, a fhulufhelaho fhethu huthihi,
25	Khundavhalai ndi vunda mutsinga,
26	Ndi pfi AIDS fhedzi thuso thi nayo.

- 10.1 Kha tshitanza tsha vhuraru topolani ipfi li no sumbedza uri muungeledzi u da nga zwa vhudzekani. (1)
- 10.2 Bulani zwithu zwivhili zwine muungeledzi ha shushedzwi ngazwo no sedza tshitanza tsha vhuṇa. (2)
- 10.3 Figara ya muambo yo shumiswaho kha tshirendo itshi ndi ifhio? (1)
- 10.4 Khalo ya tshirendo itshi ndi ifhio? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 10.5 Topolani mitaladzi mivhili kha tshitanza tsha vhuṭanu i no khwathisedza uri muungeledzi hu na vhathu vhane a vha ofha? (2)
- 10.6 Kha vese 20 hu na ipfi 'Guru', inwi sumbedzani uri guru ndi mini? (2)
- 10.7 Talutshedzani zwine vese 5 ya amba zwone. (2)
- 10.8 Muhumbulo muhulwane wa tshitanza tsha vhuraru ndi ufhio? (2)
- 10.9 Nga murahu ha u vhalala tshirendo itshi, inwi ni nga eletshedza zwifhio vhaṇwe vhaswa sa inwi no sedza khombo dzi no vhangwa nga muungeledzi? (3)
- [17]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70